

SOTAHISTORIAN TUTKIMUS PUOLUSTUSVOIMISSA 80-VUOTTA

Sotahistorian tutkimus itsenäisen Suomen puolustusvoimissa on koko lailla yhtä vanha kuin puolustusvoimatkin, sillä Valkoisen armeijan ylipäällikkö kenraali C. G. E. Mannerheim asetti 28.5.1918 Vapaussodan historiakomitean laatimaan kuvausta taistelujen eri vaiheista. Komitean tehtävä oli kuitenkin kertaluonteinen. Komitean työn tuloksena ilmestyi teossarja "Suomen vapaussota vuonna 1918. I–VI" (1921–1925). Sodan asiakirja-aineiston säilyttämistä varten oli perustettu Sota-asiaintoimintuskunnan arkisto, josta kesällä 1918 muodostettiin Sota-arkisto.

1920-luvun alkuvuosina alkoi esiintyä merkkejä siitä, että erityisen puolustusvoimiin kuuluvan tutkimuselimen luomista Suomen sotahistorian tutkimusta varten pidettiin tarpeellisenä. Eri vaiheiden jälkeen Suomen yleisesikuntaan perustettiin Sotahistoriallinen toimisto. Sen toiminta alkoi vuoden 1925 helmikuun alusta.

Hankkeen käynnistäjänä toimi myöhempi toimiston virkamies ja Turun yliopiston historian professori Einar W. Juvelius, myöhempi Juva. Hän kiinnitti asiaan huomiota puolustusministerille tammikuussa 1923 lähettämässään muistiossa ja sitten 15.7.1923 Suomen Sotilasaikakauslehdessä olleessa laajassa artikkelissaan. Kysymyksen palattiin myös kahdessa viikkolehti Suunnan artikkelissa.

Tohtori Juvelius sai ajatuksilleen julkisuudessa tukea jääkärimajuri Heikki Nurmiolta Sana ja Miekka lehdessä syyskuussa 1924. Tämä kirjoitus herätti ilmeisesti uuden yleisesikunnan päällikön everstiluutnantti Erik Heinrichsin mielenkiinnon ja hän pyysi Nurmiota laatimaan ehdotuksen sotahistoriallisen tutkimuksen järjestämiseksi. Nurmio neuvotteli asiasta Juveliuksen kanssa ja laati 29.10.1924 pyydetyn muistion. Tämä johti toimiston perustamiseen.

Suuria haasteita

Toimiston tehtävänä oli kerätä Suomen sotahistoriaan ja sotalaitoksen historiaan kuuluvaa aineistoa ja julkaista tästä aineistosta sellaista, josta olisi hyötyä tutkimukselle. Toimiston tuli itsenäisillä tieteellisillä tutkimuksilla valaista Suomen sotahistoriaa ja sotalaitoksen historiaa sekä tutkia viime aikoina käytyjä sotia ja sotalaitosten kehitystä eri maissa pitäen silmällä niitä opetuksia, joita Suomen sotalaitos saattaisi käyttää

hyväkseen. Tämä tavoitehan pätee Sotahistorian laitoksen työssä edelleenkin.

Toimistopäällikön virkaan määrättiin 18.2.1925 majuri Nurmio. Hän toimi kuitenkin kevään 1925 opettajana sotilaspedagogisilla kursseilla ja saattoi hoitaa tehtäväänsä vain silloin tällöin. Toinen toimiston virkamiehistä teki puolestaan kevään ja kesän 1925 yleisesikunnan käännöstöitä. Täten toimiston työ ei käynnistynyt kovinkaan lupaavissa merkeissä. Tutkimustyö jäi toissijaiseen asemaan.

Puolustusministeriöstä siirretty Sota-arkisto määrättiin ehdotetun mukaisesti Sotahistoriallisen toimiston päällikön alaiseksi 23.5.1925. Eräissä muissakin maissa Sota-arkisto ja Sotahistoriallinen toimisto toimivat läheisessä yhteydessä keskenään, koska arkistossa säilytettiin toimiston pääasiallisesti käyttämä aineisto.

Päiväkohtaisten asioiden hoitamisen ja pienimuotoisten selvitysten ja lausuntojen laatimisen lisäksi toimistossa kiinnitettiin huomiota myös julkaisutoimintaan.

1920-luvulla nähtiin yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi yleisesityksen laatiminen Suomen sotahistoriasta. Ruotsalainen J. Mankell oli tosin vuonna 1870 julkaissut Tukholmassa liki tuhatsivuisen esityksen Suomen sotahistoriasta, mutta sitä pidettiin syystäkin vanhentuneena. Tämän jälkeen oli tutkittu muun muassa Nuijasotaa ja vuosien 1808—1809 sodastakin oli ilmestynyt useita esityksiä niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Suomen nyt itsenäistyttyä uudessa valtiollisessa tilanteessa kaivattiin teosta, josta kävisi ilmi käytyjen sotien merkitys tiellä itsenäisyyteen. Tässä tarkoituksessa ilmestyikin vuonna 1927 toimiston ensimmäinen julkaisu Einar W. Juveliuksen ”Suomen sotahistorian pääpiirteet” ensimmäinen, mutta myös ainoaksi jäänyt osa. Se ulottui Stolbovan rauhaan eli vuoteen 1617. Siirryttyään professoriksi Turkuun Juvelius palasi vuonna 1942 aiheeseen ja julkaisi eräänlaisen sotahistorian kokonaisesityksen nimellä ”Suomen taistelu itää vastaan”.

Toimistossa työskenteli vakinaisena yhdestä kolmeen virkamiestä. Mainittakoon, että toimisto rekrytoi lahjakkaan hakkapeliittatutkija Arvi P. Korhosen palvelukseen ja rahoitti hänen pitkiä aineistonkeruumatkojaan ulkomaisiin arkistoihin.

Suomen sotahistorian yleisesitysten ohella aukkona historiallisessa kirjallisuudessa pidettiin vähäistä tuntemusta suomalaisten osanotosta 1600-luvun suurvaltasihtiin. Arvi Korhonen käynnisti 1920-luvun lopulla Hakkapeliittain historia –hankkeen. Paitsi sitä että hakkapeliittojen osuus näyttäytyi tärkeänä kansallisen identiteetin vahvistamisessa, heidän tekojensa kartoittaminen katsottiin välttämättömäksi myös siksi, että Suomessa pidettiin tärkeänä tasoittaa Ruotsin yleisesikunnassa aloitettua 30-vuotisen sodan tutkimuksessa annettua kuvaa suomalaisten osuudesta sotaan. Korhosen tarkoituksena oli laatia tutkimus koko Saksan sodan ajalta eli vuosilta 1630—1648. Arvi Korhonen julkaisi ”Hakkapeliittain historiaa” vain kaksi nidettä

vuosina 1939 ja 1943 yltäen ajallisesti vuoteen 1629 eli oikeastaan vasta teossarjan johdannon. Hanke jäi kesken. Siihen vaikutti syttynyt Talvisota ja Korhosen siirtyminen professoriksi Helsingin yliopistoon.

Korhonen kirjoitti samasta aihepiiristä myös teoksen "Suomen itärajan syntyhistoriaa" (1938), joka käsitteli Stolbovan rauhan rajan määrittelyä ja rajankäyntiä ja on poliittisen historian piiriin kuuluva. Teos perustuu laajaan materiaaliin ja on ankarana lähdekriittinen.

Toimistossa käynnistettiin 1930-luvun alkupuolella myös Heimosotien (1918–1922) tutkiminen.

Erytysmaininnan ansaitsee vuonna 1930 palveluksesta erotetun everstilutnantti Eero Kuussaaren palkkaaminen toimistoon tutkimaan heimosotia. Kuussaari, jos kuka, tunsi Heimosodat ja -soturit. Toimistopäällikkö Nurmio joutui ponnistelemaan paljon ennen kuin palkkaaminen onnistui. Vuonna 1939 ilmestyi hänen kirjoittamansa teos "Heimosodat 1918–1922. I. Taistelu Petsamosta". Tämäkin jäi ainoaksi osaksi. Sotien jälkeinen aika ei ollut myöskään otollinen Heimosotien tutkimuksen jatkamiseen.

Varsinaisen sotahistoriallisen tutkimuksen ja julkaisutoiminnan ohella toimisto suoritti tutkimuksia joukko-osastojen perinteistä ja vuosipäivistä. Sen tehtäviin kuului myös antaa puolustusvoimien laitoksille ja yksityisille henkilöille lausuntoja ja neuvoja sotahistoriaan liittyvistä kysymyksistä sekä herättää yleistä harrastusta sotahistoriaa ja maanpuolustusaatetta kohtaan.

Toimistoon organisoitiin 1920-luvun lopulla sanomalehtijaosto seuraamaan sanomalehtikirjoittelua ja järjestämään puolustuslaitosta koskevista kirjoituksista leikekokoelmaa. Tavoitteena oli myönteistä valistus- ja tiedotustyötä suorittavan elimen perustaminen yleisesikuntaan. Tässä on entisen Pääesikunnan tiedotusosaston alkujuuret.

Sotahistoriallinen toimisto kuului yleisesikuntaan vuoteen 1938 saakka, jolloin se ylimmän sotilaallisen

Heikki Nurmio toimi aktiivisesti sotahistoriallisen tutkimuksen puolustusvoimissa käynnistämiseksi. Hän toimi Sotahistoriallisen toimiston päällikkönä 1925 ja 1927–1944. SA-kuva.

Eero Kuussaari oli sotilastiedustelun uranuurtajia, heimoaktivisti ja sotahistorioitsija. Hän kirjoitti perustulkinnat Karjalan kannaksen taisteluista 1941 ja 1944. SA-kuva.

johdon uudelleenjärjestelyyn liittyen siirrettiin puolustusministeriöön. Vakinaisen henkilökunnan lisäksi toimistossa palveli esimerkiksi 1930-luvulla komennettuja upseereita ja asevelvollisia tilapäisenä työvoimana hoitaen erilaisia projektitehtäviä.

Toimiston tutkimus- ja julkaisutoimintaa leimasivat laajat hankkeet, mutta myös niiden jääminen keskeneräisiksi sekä työvoiman että määrärahojen puutteen vuoksi. Koskaan eivät näet valmistuneet toimiston henkilökunnan Juuso Mannisen tutkimus venäläisistä joukoista autonomian ajan Suomessa sen enempää kuin toimiston päällikön Heikki Nurmion tutkimus ”Itsenäisen Suomen armeijan perustamisesta ja sen toiminnasta Vapaussodan jälkeen”.

Viime sotien taisteluhaidoissa

Syksyn 1939 ylimääräisissä harjoituksissa Sotahistoriallinen toimistokin täydennettiin sodan ajan määrävahvuuksien mukaiseen vahvuuteen, joka oli viisi henkilöä. Toimistoon määrättiin kolme reserviupseeria. Toimisto kuului toimistona Päämajassa päämajoitustestarin eli eversti Aksel Airon alaiseen Jaosto III:een.

Sodan aikana Sotahistoriallinen toimisto seurasi sotatoimien johtoa, suunnittelua ja suoritusta sekä johti materiaalin keräystä myöhempää sotahistoriallista tutkimustyötä varten ja suoritti mainittua tutkimusta. Lisäksi toimistopäällikkö itse piti Päämajan sotapäiväkirjaa. Toimiston tuli huolehtia sellaisten tutkimusten tulosten julkaisemisesta, joilla oli käyttöä sotataidon ja puolustusvoimien kehittämislle, ja vaalia Suomen sotahistoriallisten muistojen ja perinteiden säilyttämistä.

Sotamuseo alistettiin helmikuussa ja Sota-arkisto keväällä 1941 toimiston alaisuuteen.

Toimisto kuului jatkosodan aikana edelleen Päämajaan ja päämajoitustestarin alaisuuteen. Sen henkilökuntaan kuului kaikkiaan kahdeksan henkilöä, joista viisi toimi tutkimustyössä ja loput erilaisissa kansliatehtävissä. Toimiston tehtävät olivat samat kuin talvisodankin aikana. Mainittakoon, että toimiston työntekijöitä seurasi sotatoimiyhtymiin komennettuina joukkojemme etenemistä muun muassa vuonna 1941 Karjalan kannaksella ja toimistopäällikkö haastatteli yhtymien komentajia tuoreeltaan näiden sotakokemuksista.

Päämajan käskyllä 28.11.1944 määrättiin siirtymisestä rauhan ajan kokoonpanoon. Sota-arkisto pysyi edelleen Sotahistoriallisen toimiston alaisena. Sen sijaan Keskuskirjasto ja Sotamuseo määrättiin Puolustusvoimien Pääesikunnan koulutusosaston alaisuuteen. Ne palautettiin kuitenkin Sotahistoriallisen toimiston yhteyteen 17.3.1945.

Asetuksella puolustuslaitoksesta 30.11.1952 määrättiin muodostettavaksi Sotahistoriallinen laitos, johon tulivat kuulumaan Sotahistoriallinen toimisto, Sota-arkisto, Sotamuseo ja Sotatieteellinen keskuskirjasto. Laitoksen nimi muutettiin jo 5.12. Sotahistorialliseksi Tutkimuslaitokseksi. Laitos määrättiin Pääesikunnan päämajoitustestarin alaiseksi. Vuonna 1971 toteutetussa puolustusvoimien uudelleenjärjestelyssä Sotahistoriallinen Tutkimuslaitos muutettiin Sotatieteen Laitokseksi tehtäväkentän monipuolistuessa. Samalla Sotahistoriallisen toimiston nimi muuttui Sotahistorian toimistoksi. Sotatieteen Laitos liitettiin sitten 1.9.1985 Sotakorkeakoulun yhteyteen.

Sotahistorian toimiston tehtäviksi määrättiin:

- Sotahistoriallisen tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimustulosten julkaisu puolustusvoimien johdon antamien suuntaviivojen mukaisesti.
- Katsausten, selostusten, lausuntojen ja tilastojen laatiminen maamme sotahistorian ja puolustuslaitoksen kehitystä koskevista kysymyksistä Pääesikunnan tai valtion siviilivirastojen pyynnöstä.
- Puolustuslaitoksen piirissä tapahtuvan sotahistoriallisen tutkimus- ja opetustyön seuraaminen, ohjaaminen ja avustaminen.
- Kotimaisen ja ulkomaisen sotahistoriallisen tutkimuksen seuraaminen ja Pääesikunnan sille määräämien tehtävien toteuttaminen.

Sotien jälkeisistä vaikeuksista huolimatta toimistossa aloitettiin jatkosodan tapahtumien tutkiminen. Ylipäällikön käskystä vuonna 1944 muodostettu neuvottelukunta, jonka puheenjohtajana oli kenraalimajuri Antero Svensson ja jäseninä professorit Arvi Korhonen ja Väinö Voionmaa sekä tohtori Eirik Hornborg ja eversti Tauno Viljanen sekä sihteerinä luutnantti Vilho Niitemaa, päätyi suosittamaan kirjoitettavaksi teos sellaista esitystapaa noudattaen, että se voisi levitä laajemmankin lukijakunnan käsiin. Teoksen painopisteen tuli olla sotatoimien kuvaamisessa aina pataljoona- ja perusyksikköportaaseen.

Kirjoitustyö aloitettiin heti ylipäällikön joulukuussa 1944 hyväksytyä esityksen. Tutkimus- ja kirjoitustyö tapahtuivat Sotahistoriallisen toimiston organisaatiossa

Pertti Kilki kirjoitti perustulkinnan Talvisodan pääsotinäyttämön sotatoimista ja toimi Sotahistoriallisen/Sotahistorian toimiston päällikkönä 1968-1973. SA-kuva.

lukuisten tutkijoiden voimin. Tutkimus-, kirjoitus- ja käsikirjoitusten muokkaustyö saatiin pääosin viedyksi loppuun tultaessa 1950-luvulle. Kustantaja ”Suomen sota 1941–1945” -teossarjalle löytyi vuonna 1950.

Teossarjan ensimmäinen nide ilmestyi vuonna 1951 ja viimeinen vuonna 1975. Ilmeisesti poliittisista syistä teoksen ensimmäinen osa, jossa käsiteltiin Suomen liittymistä sotaan ja Saksan idän sotaretkeen, ilmestyi eversti K. J. Mikolan johdolla taiten kirjoitettuna vasta vuonna 1965. Toimitustyö koki useita vastoinkäymisiä ja viivytyksiä muun muassa teosta julkaiseen kirjapainon konkurssin muodossa.

On laskettu, että tämän 11-osaisen teossarjan aikaansaaminen vaati noin 150 tutkijatyövuotta. Hankkeen mahdollisti se, että tuolloin puolustusvoimien uudelleenjärjestelyvaiheessa upseereita oli käytettävissä tutkimustyöhön.

Teossarjan kirjoittajakuntaa voidaan pitää asiantuntevina, useat heistä olivat ottaneet itse osaa jatkosotaan merkittävässä asemassa, joskaan tieteellistä koulutusta tutkimustyöhön monellakaan ei ollut. Tosin kirjoittajien joukosta on mainittava professori Vilho Niitemaa. On myös muistettava, että kaikki tarvittavat arkistot eivät vielä tuolloin olleet käytettävissä. Voidaan myös arvioida, että kirjoittajia sitoi upseerien lojaliteetti korkeampia esimiehiään kohtaan.

On syytä tuoda esiin, että teossarjan eräät tärkeimmät osat, kuten syksyn 1941 ja kesän 1944 taistelut Kannaksella, kirjoitti eversti Eero Kuussaari. Eversti Heikki Nurmio, filosofian tohtori Vilho Niitemaa ja majuri A. Petramaa kirjoittivat Karjalan Armeijan hyökkäyksen 1941 aina Maaselän kannakselle. He kirjoittivat perustulkinnan tapahtumista. Tämä suurtyö hautasi ehkä osaltaan alleen toimistossa 1930-luvulla aloitetut tutkimukset.

Käytettävissä olleen aineiston perusteella ja rinnan edellä mainitun teossarjan julkaisemiseen liittyvän tutkimustyön kanssa Eero Kuussaari ja Vilho Niitemaa laativat vuonna 1948 turhan vähälle huomiolle jääneen yleisesityksen jatkosodasta nimellä ”Suomen sota vv. 1941–1945. Maavoimien sotatoimet”.

Rinnan ”Suomen sota 1941–1945” -teossarjan kirjoittamisen kanssa valmistui myös Talvisodan historian lukujen luonnoksia. ”Talvisodan historian” kirjoitustyö käynnistyi varsinaisesti vuonna 1965. Historia ilmestyi neljäosaisena vuosina 1977–1979. Se oli laadittu samoja periaatteita noudattaen kuin jatkosodan historia. Sanontaa oli kuitenkin pelkistetty ja kuvitukselle annettu huomattavasti enemmän tilaa. Siinä oli otettu huomioon lukijakunnan lisääntyneet odotukset suurteosten ulkoasulle.

Kuten ”Suomen sota 1941–1945” -teos, niin myös ”Talvisodan historia” oli usean kirjoittajan kokoomateos. Teoksen ensimmäisessä osassa eversti Vilho Tervasmäen johdolla luodaan kuva Talvisodan lähtökohdista. Teoksen toinen osa käsittelee so-

tatoimia pääsotänäyttämöllä Karjalan kannaksella. Everstiluutnantti Pertti Kilkki tarkasteli painopistesuunnan eli Länsi-Kannaksen taisteluja ja majuri Sampo Ahto Itä-Kannaksen taisteluja. Kolmannessa osassa käsitellään sotatoimia Laatokan pohjoispuolella everstiluutnantti Antti Juutilaisen (Laatokan rantatien ja Kollaen suunta), majuri Anssi Vuorenmaan (Tolvajärven suunta) ja everstiluutnantti Kalevi Usvan (Lieksasta pohjoiseen suunta) toimesta. Neljännessä osassa puolestaan käsitellään Anssi Vuorenmaan johdolla puolustushaarojen, väestönsuojelun, kotijoukkojen, sotatalouden ym. toimintaa.

”Talvisodan historia” nosti esiin uuden sotaan osallistumattoman sotahistorioitsijapolven Vilho Tervasmäkeä lukuun ottamatta. Kaikki edellä mainitut upseerit ovat julkaisseet myöhemmin lukuisia viime sotiin liittyviä teoksia ja artikkeleita sekä ovat tulleet suuren yleisön tietoisuuteen laadukkaina esitelmöitsijoinä ja kirjoittajina. Vain Kalevi Usvan ura vei hänet pois sotahistorian piiristä. Hänen tulkintansa Lieksan pohjoispuolisista sotatoimista Talvisodassa on kestänyt hyvin aikaa ja neuvostoliittolaistakin lähdeaineistoa vastaan. Syytä on tuoda esiin, että Antti Juutilainen ja Anssi Vuorenmaa tekivät suurimman osan ansiokkaasta palvelusurastaan Sotahistorian toimistossa.

Vuonna 1988 ilmestyi jatkosodan historiaa käsittelevän kuusiosaiseksi suunnitelun kirjasarjan ensimmäinen osa. Kyseessä oli alun perin loppuun myydyin ”Suomen sota 1941–1945” -teossarjan ajanmukaistaminen ja lyhentäminen. Projekti oli käynnistynyt jo vuonna 1983, jolloin sitä johtamaan siirrettiin everstiluutnantti Antti Juutilainen. Hänellä oli alkuvaiheessa apunaan kapteeni Harri Heinilä, sitten kapteeni Timo Kallioniemi ja sitten majuri Ari Raunio.

Pian osoittautui, että saatavissa ja olemassa olevan uuden lähteistön vuoksi jouduttiin laajaan uudelleentutkimus- ja kirjoittamisurakkaan ja aikaa alkoi kulua ja työ viivästyi. Tällöin projektiin jouduttiin kiinnittämään myös toimiston muuta henkilökuntaa ja ulkopuolisia sekä toimistoon komennettuja tutkijoita. Kustannussopimuksen takarajat ja sanktiot alkoivat uhata.

Projektin johtaja Antti Juutilainen katsoi sitten tehneensä osansa ja siirtyi reserviin saatuaan valmiiksi kolme osaa. Oli kuitenkin onni hankkeelle, että hän antoi syvällisen asiantuntemuksensa projektin käyttöön ja jatkoi kustantajan palkkaamana asiantuntijana ja kuvittajana viimeisen osan ilmestymiseen saakka. Hänen seuraajakseen määrättiin everstiluutnantti, FM Jarl Kronlund, jonka johdolla valmistui viides osa, koska siihen tuleva aineisto oli tuolloin lähes valmiina. Neljäs ja kuudes osa ilmestyivät sitten everstiluutnantti, VTM Ari Raunioin johdolla. Hän teki apulaisineen lähes mahdottomasta mahdollisen vaikeissa oloissa, kustantajan painostamana.

Teossarjan loppuunsaattaminen olikin voimanponnistus ja siihen sitoutui lähes koko toimiston silloinen henkilökunta ja myös komennettuja upseereita. Teossarjan kuudes ja viimeinen osa ilmestyi vuoden 1994 keväällä.

Talvisodan ja jatkosodan historia-teossarjat saivat suuren yleisön piirissä laajan lukijakunnan. Niitä myytiin yhteensä noin 18 000 sarjaa.

Näitä suurteoksia kohtaan on jatkuvasti esitetty, erityisesti nuoremman polven siviilitutkijoiden taholta kritiikkiä. Se on kohdistunut lähinnä siihen, että teoksista ovat puuttuneet dokumentointi eli lähdeviitteet ja että käsiteltyjä sotatoimia tai henkilöitä ei ole tarkasteltu kriittisesti.

Kritiikki osoittaa, että arvostelijat eivät ole halunneet ymmärtää teosten lähtökoh-
tia ja tavoitteita. Voitaisiin myös kysyä, millä tasolla viime sotiemme tietämys ja tut-
kimus olisivat, jos puolustusvoimissa ei olisi laadittu kyseisiä teossarjoja, vaan niiden
aikaansaaminen olisi jäänyt vapaiden siviilitutkijoiden varaan.

Teossarjoja pidetään myös niin sanottuina virallisina historioina, mitä ne eivät tie-
tystikään ole. Ne on tehty virkamiesten toimesta virkavastuulla, joten ne perustuvat
todelliseen lähdepohjaan, vaikka niissä ei olekaan lähdeviitteitä. Voidaan myös pe-
rustellusti todeta, että uusinkin sotahistorian tutkimus lähtee edelleen näiden teos-
sarjojen pohjalta liikkeelle.

Mainittakoon, että puolustusvoimien suhteiden kautta ensimmäiset suomalaiset
tutkijat, professori Ohto Manninen ja everstiluutnantti, FL Urho Myllyniemi, pääsi-
vät keräämään sotahistoriallista aineistoa Moskovan ja Leningradin arkistoihin. Vali-
tettavasti kaikkea kerättyä aineistoa ei ehditty käyttää hyväksi ”Jatkosodan historia”
-teosta kirjoitettaessa.

Vuonna 1983 käynnistyi rauhan ajan puolustusvoimien historian kirjoittamispro-
jekti. Jo pitkään oli osoittautunut puutteeksi, että eräästä yhteiskunnan keskeises-
tä toimijasta – puolustusvoimista – ei ollut olemassa luotettavaa historiaa. Teoksen
päätoimittajaksi määrättiin everstiluutnantti, FM Jarl Kronlund. Kyseessä oli myös
lukuisten erityisalojen tuntijoiden kokoomateos. Se oli ensimmäinen Sotahistorian
toimistossa julkaistu teos, johon saatiin tieteelliset kriteerit täyttävä viite- ja lähde-
luettelo. Teoksen ensimmäinen osa ”Suomen puolustuslaitos 1918–1939” ilmestyi
useiden asiantuntijoiden yhteistyönä vuonna 1988. Toiseen osaan kohdistuva tutki-
mus- ja kirjoitustyö käynnistyi samalla.

Sotahistorian laitoksen ja sen edeltäjien tehtäviin on kuulunut myös ”Suomen puo-
lustusvoimat ennen ja nyt” -teoksen ajankohtaisena pitäminen. Kirja on ilmestynyt
useana eri painoksena ja eri nimillä. Kirjan ensimmäinen painos ilmestyi jo vuonna
1930, mutta silloin sen toimitti yksityinen henkilö. Vuonna 1959 teoksen toimittami-

nen siirtyi Sotahistorialliselle Tutkimuslaitokselle ja siitä lähtien kirjan toimittaminen on ollut Sotahistorian laitoksen ja sen edeltäjien tehtävänä.

Teoksen viimeinen laitos ilmestyi vuoden 2005 tammikuussa. Pitkällisen kädenväännön jälkeen tämä itsenäisen Suomen puolustusvoimia sanoin ja ennen kaikkea kuvin kuvaavan arvokkaan teoksen julkaiseminen päätettiin lopettaa. Kirja on ollut vain varusmiesmyynnissä ja sitä on myyty kaikkiaan huikeat noin 510 000 kappaletta.

Erilaiset koti- ja ulkomailta suoritettut tiedustelut, varsinkin viime sotien merkivuosiin liittyen, ovat työllistäneet osaltaan toimiston henkilökuntaa. Samoin ovat tehneet puolustusvoimien johdolta saadut selvitys- ja tutkimustehtävät.

Toimiston henkilökunta sitoutui säännöllisen epäsäännöllisesti opettamaan eri puolustushaara- ja aselajikouluissa sotahistoriaa. Puolustuslaitoksen piirissä tapahtuvan sotahistoriallisen tutkimus- ja opetustyön ohjaamisen velvoittamana toimiston johdolla on pidetty myös sotahistorian opettajien neuvottelupäiviä ainakin vuosina 1967 ja 1974.

Luonnollisesti henkilökunta on osallistunut aktiivisesti eri tavoin kansainvälisiin sotahistorian seminaareihin, pohjoismaisiin historioitsijakokouksiin sekä koti- ja ulkomailta pidettyihin sotahistorian seminaareihin.

Vuosina 1983–1993 toimistossa palveli ajankohdasta riippuen vakinaisesti yhdestä kolmeen upseeria sekä kahdesta kolmeen komennettua upseeria ja siviilitutkija. Oman panoksensa toimiston työhön ovat antaneet myös toimistoon komennetut varusmiehet, kuten esimerkiksi tunnettu historianutkija Martti Häikiö, jotka ovat laatineet pienimuotoisia tutkimuksia.

Vuoden 1993 alussa Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto muuttui Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitokseksi ja myöhemmin erikoisosaamista paremmin kuvaavaksi Sotahistorian laitokseksi. Samalla laitokselle siirtyi vastuu oman alansa opetuksesta ja tutkimuksen ohjaamisesta sotilasopetuslaitoksissa. Henkilökuntaa oli tuolloin neljä, josta se kasvoi nykyiseen seitsemään.

Uudet haasteet 1990-luvun puolivälistä eteenpäin

Erittäin laajojen suurteosten (Suomen sota 1941–45 1–11, Talvisodan historia 1–4 ja Jatkosodan historia 1–6) valmistuminen merkitsi käännekohtaa sotahistorian tutkimuksessa. Kuten edellä on todettu teoksia on usein aiheettomastikin arvosteltu. Ne ovat täyttäneet kuitenkin tehtävänsä eräänlaisina kansallisina suur- ja perusteoksina. Näinä ilmestymisvuosikymmeninä oli selvästi olemassa kysyntää sekä näille suurte-

oksille että muillekin moniosaisille kirjasarjoille. Nykyään suurteosten kysyntä on vähentynyt ja myös kaupallisten kustantajien kiinnostus niiden markkinointia kohtaan on hiipunut. Samalla kun kysymys on arvomaailman muutoksesta kuvastaa se internetin ja yleensä sähköisen tiedonvälityksen merkityksen voimakasta kasvua erityisesti nuorempien sukupolvien piirissä.

Puolustusvoimien piirissä harjoitettu perinteinen Suomen viimeisiin sotiin keskittynyt sotahistorian tutkimus joutui 1990-luvun puolivälissä sekä sisäisen että ulkopuolisen kritiikin kohteeksi. Samalla tutkimus ja siihen perustunut opetus joutui organisaatiomuutosten paineessa uusien haasteitten eteen, jotka oli nopeasti ratkaistava.

Sotahistorian tutkimusta arvosteltiin liiallisesta jäämisestä toisen maailmansodan taisteluhautoihin. Tuntui kuin vuonna 1994 loppuun saatettu suurtyö ”Jatkosodan historia” olisi ”katkaissut kamelin selän”. Tutkimuksen painopistettä haluttiin siirtää selvästi toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Yliopistoihinkin levisi sittemmin perättömäksi osoittautunut huhu, että toisen maailmansodan tutkimuksesta luovutaisiin tyystin. Kieltämättä Damokleen miekkana laitoksen yllä leijui vaara tulla sulautetuksi johonkin toiseen laitokseen, lähinnä Strategian laitokseen.

Niin tärkeitä perusteoksia kuin edellä mainitut suurteokset talvi- ja jatkosodasta ovatkin oli aika ehkä kulkemassa niiden ohi. Vaadittiin dokumentoituja, tieteellisellä viiteapparaatilla varustettuja erillistutkimuksia. Tutkimuksen suuntaa oli siis käännettävä sekä sisäisten että ulkoisten vaatimusten paineessa. Omat paineensa toivat myös sotilasopetuksessa samaan aikaan tapahtuneet muutokset. Vuodesta 1995 alkaen upseerin tutkinto tuli ylemmäksi korkeakoulututkinnoksi. Vuodesta 1999 lähtien on ollut mahdollista väitellä sotatieteen tohtoriksi sotahistorian alalta. Monet upseerit ovat väitelleet yliopistoissa sotahistorian tieteenalaan kuuluvista aiheista filosofian tai valtiotieteiden tohtoriksi. Tähän mennessä varsinaisiksi sotatieteen tohtoreiksi sotahistoria alanaan on väitellyt kaksi henkilöä. Tohtorinkoulutusohjelmassa tekee tutkimusta useita henkilöitä, joten väitöskirjoja on odotettavissa lähitulevaisuudessa.

Vaatimukset painopisteen siirtämisestä uudempaan sotahistoriaan tuottivat tuloista. 1990-luvun jälkeen ei toki toista maailmansotaa unohdettu, sillä sen tutkimus muodostaa edelleenkin yhden Sotahistorian laitoksen tutkimuspainopisteen. Silti alkuun noin 2/3 -osaa annetuista tutkimusaiheista koski toisen maailmansodan jälkeistä aikaa. Tällä hetkellä tilanne on tasapainottunut niin, että noin puolet tutkimusaiheista käsittelee toisen maailmansodan jälkeisiä kysymyksiä.

Muutokset ja sopeutuminen uusiin vaatimuksiin tapahtui vuosina 1997-2000 laitoksen johtajana toimineen everstiluutnantti, valtiotieteen maisteri Ari Raunion johdolla. Konkreettista muutosta merkitsi myös siirtyminen perinteisestä Kruununhaas-

ta Santahaminan saarelle. Tällöin jouduttiin etäämmälle sotahistorian tutkimukselle tärkeistä Maanpuolustuskorkeakoulun kirjastosta sekä ennen muuta Sota-arkistosta. Toisaalta Maanpuolustuskorkeakoulun kampuksen perustamisen ansiosta laitoksen oppilaat olivat entistä lähempänä opetus- ja tutkimustiloja.

Maanpuolustuskorkeakoulun muuttuminen yliopistoksi lisäsi sen näkyvyyttä ulkopuolisessa yhteiskunnassa. Sotahistorian tutkimuksen oli vastattava uusiin haasteisiin kun vertailu- ja viiteryhmäksi tulivat eri puolilla maata sijaitsevat lukuisat historian laitokset.

Silloisen Historian laitoksen profiilia alettiin nostaa mm. professorin nimityksellä. Professori Mauno Jokipiin ja professori Jussi T. Lappalaisen lausuntojen perusteella kutsumenettelyä soveltaen esitti Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusneuvosto 14.4.1998 professori Ohto Mannisen nimittämistä sotahistorian professori virkaan. Professori Manninen toimi myöhemmin vuosina 2001-2003 samalla laitoksen johtajana.

Yliopistomaailmassa tieteellisiin laitoksiin kuuluu erottamattomasti oma dosenttikunta. Tätä käytäntöä alettiin kehittää myös Sotahistorian laitoksessa. Ensimmäisiksi dosenteiksi nimitettiin marraskuussa 2001 laitoksella työskentelevä tutkija FT Jukka Kulomaa sekä ulkopuolelta FT Kari Selén sekä VTT Jari Leskinen. Seuraaviksi dosenteiksi on nimitetty laitoksen tutkija FT Eero Elfvengren, FT Lasse Laaksonen ja FT Jussi Niinistö. Kari Selén laati työsopimussuhteisena projektinjohtajana 2-osaisen Suojeluskuntien historian.

Sotahistorian laitoksen toimintakenttä

Sotahistorian laitoksella on kolme määriteltyä päätoiminta-aluetta: Suomen sotahistoria, uusimman ajan sotataidon historia sekä sotataidon kehittyminen. Suomen sotahistorian tutkimuksen perusteena on se yksinkertainen tosiasia, ettei sitä tehdä missään muualla. Suomalaiset ovat Suomen sotahistorian parhaita asiantuntijoita koskivatpa aiheet toisen maailmansodan aikaa, vapaussotaa tai varhaisempia tahi myöhempiä aikoja. Laitoksen tutkimustoiminta painottuu ennen muuta uuden tiedon tuottamiseen sotataidon historian alalta.

Sotahistoria on suomen kielessä yleiskäsite. Suomessa ei voida tehdä sellaista käsitteellistä eroa kuin esimerkiksi ruotsin ja englannin kielessä sota- ja "sotilas" (militääri-) historian välillä: krigshistoria – militärhistoria, War-history – Military-history. Suuren yleisen keskuudessa ja julkisuudessa tehdään usein se virhepäätelmä, että Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian tutkimus käsittää koko laajan kentän

sotahistoriaa laidasta laitaan käsittäen siis myös ”militäärihistorian”, sodan yhteiskunnalliset vaikutukset, psykohistorialliset kysymykset, ympäristöhistorialliset kysymykset, paikallishistorian ja jopa naishistorian näkökulman.

Tämä on virhepäätelmä. Ensinnäkään Sotahistorian laitoksen tutkimusresurssit eivät riitä koko laajan sotahistorian kentän kattamiseen. Toiseksi, sellaista tarvetta ei ole olemassa, sillä sotahistoriaa sen laajassa, edellä kuvatussa mitassa tutkitaan paljon eri yliopistoissa. Sotahistorian laitos ei voi olla, eikä sen tarkoituksaan ole olla koko sotahistorian tutkimusta ohjaava tai peräti määräilevä instituutio.

Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen painopistealue on sotataidon historian tutkimus. Tällä alueella laitos edustaa Suomessa tutkimuksen kärkeä. Laitos ei pyrikään toimimaan kaikilla sotahistorian edellä luetelluilla ja muilla mahdollisilla osa-alueilla. Toisaalta tämä rajanveto ei saa olla liian jyrkkä, sillä sotahistorian tutkimuksen seuraaminen mahdollisimman laajasti käsitettynä kuuluu myös tutkijoiden ammattitaidon ylläpitämiseen. Yhteiskunnassa käydään lähes jatkuvasti erilaista julkista keskustelua historiaan, myös sotahistoriaan liittyvistä kysymyksistä. Sotahistorian laitoksella on omaan tutkimukseen perustuvaa valmiutta antaa asiallista tietoa tiedotusvälineille, päättäjille ja yksityisille kansalaisillekin. Tällaista informaatiotyötä tehdään laitoksella lähes päivittäin. Sotahistorian laitos ja sen tutkijat osallistuvat tarvittaessa yhteiskunnassa käytävään keskusteluun omalta asiantuntija-alaltaan. Tieteellisten sekä kansantajuisten julkaisujen, tieteellisten seminaarien ja muun osallistumisen kautta Sotahistorian laitoksen toiminta avautuu myös julkisuuteen. Laitoksen tutkijat ovat julkaisseet ja julkaisevat edelleen tutkimuksiaan myös muilla foorumeilla kuin laitoksen omissa julkaisusarjoissa esimerkiksi muiden yliopistojen ja historian alan julkaisuissa sekä kaupallisten kustantajien ”kirjakauppakirjoina”.

Luonnollisesti laitoksen tehtävä on palvella puolustusvoimien tarpeita historian ja perinteiden vaalimisessa.

Sotahistorian laitoksen uusimmasta tutkimuksesta

1990-luvun puolivälin jälkeen Sotahistorian laitoksen Julkaisusarjassa 1 ja 2 sekä Sotahistorian laitoksen julkaisuja –sarjassa on ilmestynyt runsaasti erilaisia tutkimuksia, tutkielmia, selvityksiä ja artikkelien kokoomateoksia. Hyvin suosituiksi lukijakunnan keskuudessa ovat muodostuneet laitoksen yhdessä Sotamuseon kanssa järjestetyistä julkisista esitelmäsarjoista toimitetut kokoomateokset. Näitä ovat mm. Mikko Karjalaisen toimittama ”Jatkosodan taistelut” (2002) ja ”Salaisen sodan sivut” (2003) sekä Marko Palokankaan toimittama ”Jatkosodan tiellä” (2004).

Julkaisusarjassa 1 on ilmestynyt tieteellisesti painavaa tuotantoa, mm. useita väitöskirjoja. Toista maailmansotaa tai sitä edeltänyttä aikaa käsittelevät esimerkiksi Raimo Heiskasen talvisodan operaatioiden johtamista koskeva tutkimus sekä Eero Elfvingrenin kaksi puolustusvoimien organisaatioiden kehitystä selvittänyttä tutkimusta, joista ensimmäinen, "Suomen yleisesikunnan organisaation synty ja vakiintuminen vuosina 1918-1925" on kirjoittajan tohtorinväitöskirja. Muita sarjan "vanhemmaa aikaa" koskevia väitöskirjoja ovat julkaisseet Aarni Lehti (Baltian merkityksestä keisarillisen Venäjän laivastolle) ja Markku Iskanius (Suomen kuljetusjärjestelmästä toisen maailmansodan aikana). Ensimmäistä maailmansotaa käsittelee FT Risto Ropponen Venäjän sotilaallista voimaa koskevassa tutkimuksessaan. "Yhteiskuntahistoriallinen näkökulma" on FT Ali Pylkkäsen suojeluskuntalaisten sosiaalista taustaa kartoittaneessa tutkimuksessa.

Julkaisusarja 2:een kuuluu vielä "vanhempaan aikaan" liittyviä tutkimuksia, kuten Vladimir Panchinin Päämajan valvonta-osaston toimintaa koskeva tutkimus. Sotahistorian laitoksen julkaisuja – sarjassa on lisäksi ilmestynyt kapteeni Marko Palokankaan heraldiikkaa koskeva tutkimus "Itsenäisen Suomen sotilasarvot ja arvomerkit".

Kuten edellä on jo todettu 1990-luvun puolivälissä tutkimuksen painopistettä alettiin siirtää toisen maailmansodan jälkeisiin sotiin sekä teoreettisiin sotataittoa koskeviin kysymyksiin. Uusia aluevaltauksia alettiin tehdä nopeaan tahtiin. Martti Peltonen tutki Korean ja Vietnamin sotien vaikutusta Yhdysvaltojen ilma-aseen käyttöön (1996), Jari Leskinen tutki Yhdysvalloissa käytyä väittelyä Vietnamin sodan strategiasta ja taktiikasta (1998), Petteri Jouko ja Harri Niskanen tutkivat Falklandin sodan merikuljetuksia ja maaoperaatioita (2000). Ari Raunio, Petteri Jouko ja Pasi Kesseli julkaisivat suursotien vuosisataa, sodan ja taistelun kuvaa koskevan tutkimuksen (2002). Jukka Kulomaa on käsitellyt Neuvostoliiton maavoimien sotataittoa valtion koko olemassaolon ajalta (2004).

Professori Pasi Kesselin väitöskirja "In Pursuit of Mobility" vuodelta 2001 käsittelee Israelin armeijan operaatiotaidon syntyä ja kehitystä (Julkaisusarja 1.). Kesseli on julkaissut 2. sarjassa toimittamansa kumouksellista ja vastakumouksellista sotaa käsittelevän teoksen, jossa tarkastellaan Malaijan, Vietnamin ja Algerian sotia (1998).

Tällä hetkellä valmisteilla on Puolustusvoimien rauhan ajan historian toinen osa, jota toimittaa tutkija Mikko Karjalainen. Dosentti Jarkko Kemppi laatii tutkimusta aiheesta "Suomalaisen sotataidon kehittyminen itsenäisyyden alkuvuosina 1918-1924". Lokakuussa 2005 ilmestyi kaupallisena kustannuksena (Otava) professori Martti Turtolan elämäkertatutkimus "Jääkärikenraali Einar Vihma. Ihantalan taistelun ratkaisija".

Ulkopuolisen kustantajan (Edita) julkaisema on Ohto Mannisen ja Timo Lienen toimittama teos ”Stella Polaris. Suomalaista sotilastiedustelua” (Helsinki 2002).

Lähteet

- Eero Elfvingren, Sotahistorian toimisto. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi seitsemän vuosikymmentä 1924—1994. Jyväskylä 1994, s. 203—206.
- Eero Elfvingren, Suomen yleisesikunnan organisaation synty ja vakiintuminen vuosina 1918—1925. Helsinki 1997, s. 230—233, 270.
- Eero Elfvingren, Laajasta johtoesikunnasta Mannerheimin esikunnaksi. Yleisesikunnan organisaatio vuosina 1925—1939. Helsinki 2000, s. 82-85, 194.
- J. Pekka Ylikoski, Puoli vuosisataa tutkimustyötä. Sotatieteen Laitos 1925—1975, Joensuu 1975, s. 8—34.

TOIMISTOPÄÄLLIKÖT - LAITOKSEN JOHTAJAT

Majuri - Eversti Heikki Nurmio	1925, 1927-1944
Fil. tri Einar W. Juvelius	1925-1926
Majuri Antero Svensson	1926-1927
Eversti Tauno Viljanen	1944-1946
Everstiluutnantti - Eversti U. V. Rauanheimo	1946-1957
Majuri - Everstiluutnantti Vilho Tervasmäki	1958-1960
Majuri Ilmari Tiainen	1960-1962
Majuri - Everstiluutnantti Kauko Reini	1962-1965
Majuri - Everstiluutnantti Helge Seppälä	1965-1967
Everstiluutnantti Otto Nuutilainen	1967-1968
Everstiluutnantti Pertti Kilkki	1968-1973
Everstiluutnantti Antti Juutilainen	1974-1978
Everstiluutnantti Anssi Vuoremaa	1978-1989
Everstiluutnantti, FL Urho Myllyniemi	1989-1996
Everstiluutnantti Seppo Alahonko	1996
Everstiluutnantti, VTM Ari Raunio	1997-2000
Eversti, VTM Pekka Uutaniemi	2000-2001
Professori Ohto Manninen	2001-2003
Everstiluutnantti, FT Pasi Kesseli	2004-2005
Everstiluutnantti Jarmo Nieminen	2005-

JULKAISUT 1927—1994:

Sotahistoriallisen/ Sotahistorian toimiston julkaisuja:

- Juvelius, Einar W., Suomen sotahistorian pääpiirteet, I. Aika vuoteen 1617 (1927)
- Huuskonen, A., Kuninkaallinen Savon jääkäriyrykmentti vuosina 1770-1810 (1927)
- Korhonen, Arvi, Suomen itärajan syntyhistoriaa (1938)
- Kuussaari, Eero, Heimosodat 1918-1922. I. Taistelu Petsamosta (1939)
- Suomen jääkärien elämäkerrasto (1938)
- Korhonen, Arvi, Hakkapeliittain historia, I 1617-1625 (1939)
- Korhonen, Arvi, Hakkapeliittain historia, II 1626-1629 (1943)
- Kuussaari, Eero - Niitemaa, Vilho, Suomen sota vv. 1941-1945. Maavoimien sotatoimet (1948)
- Suomen sota 1941-1945. 1-11 (1951-1965, 1975)
- Talvisodan historia 1-4 (1977-1979)
- Suomen puolustuslaitos 1918-1939. Puolustusvoimien rauhan ajan historia (1988)
- Jatkosodan historia 1-6 (1988-1994)
- Suomen puolustusvoimat -teos, eri nimillä, ensimmäinen painos vuonna 1931, yhtäjaksoinen sarja vuodesta 1959 vuoteen 2005
- Lisäksi julkaisusarjassa on julkaistu runsaasti ulkopuolisten tutkijoiden teoksia.

Sotahistoriallisia julkaisuja sarja:

- Mattila, Tapani, Sodankäynti Suomessa 1742. Kahden sotapäiväkirjan mukaan. Sotahistoriallisia julkaisuja N:o 1. (1983)
- Zaharov, G., Venäjän ja Ruotsin välinen sota vuosina 1808-1809. Sotahistoriallisia julkaisuja N:o 2. (1985)

SOTAHISTORIAN LAITOKSEN JULKAISUT 1996-

Julkaisusarja 1

- N:o 1 Raimo Heiskanen, Talvisodan operaatioiden johtaminen ja edellytysten luominen sodankäynnille Päämajan operatiivisen osaston näkökulmasta. Saarijärvi 1996.
- N:o 2 Eero Elfvingren, Suomen yleisesikunnan organisaation synty ja vakiintuminen vuosina 1918-1925. Helsinki 1997.
- N:o 3 Eero Elfvingren, Laajasta johtoesikunnasta Mannerheimin yleisesikunnaksi. Yleisesikunnan organisaatio vuosina 1925-1939. Helsinki 2000.
- N:o 4 Risto Ropponen, Ruotsi ja "Venäjän vaara" 1914-1917. Ruotsin sotilaspoliittinen arvio Venäjän voimasta ensimmäisen maailmansodan aikana. Helsinki 2001.
- N:o 5 Ali Pylkkänen, Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat? Vapaaehtoisten maanpuolustajien sosiaalinen kerrostuneisuus 1917-1944. Pieksämäki 2001
- N:o 6 Pasi Kesseli, In Pursuit of Mobility. The Birth and Development of Israeli Operational Art. From Theory to Practice. Helsinki 2001.
- N:o 7 Aarni Lehti, Baltian kuvernementtien ja Suomen merkitys Venäjän keisarilliselle laivastolle v. 1856-1914. Tammisaari 2003.
- N:o 8 Markku Iskanius, Suomen kuljetusjärjestelmän kehitys toisen maailmansodan aikana. Siviili- ja sotilasviranomaiset kuljetusten johtajina. Helsinki 2004.

Julkaisusarja 2

- N:o 1 Martti Peltonen, Korean ja Vietnamin sotien vaikutukset ilma-aseen käyttöajatukseen ja käyttöön Yhdysvaltojen maavoimien sotatoimissa. Saarijärvi 1996.
- N:o 2 Mikael Feldt, Israelin sotilaalliset vastatoimet Intifadan kukistamiseksi Länsirannalla ja Gazassa. Saarijärvi 1997.
- N:o 3 Risto Kolstela, Clausewitz ja Yhdysvaltain sotataito. Saarijärvi 1998.
- N:o 4 Pasi Kesseli (toim.), Kumouksellinen ja vastakumouksellinen sota. Tutkimus Malaijan (1948-60), Vietnamin (1946-75) ja Algerian (1954-62) sodista. Saarijärvi 1998.
- N:o 5 Jari Leskinen, Taktisesta voitosta strategiseen tappioon. Yhdysvalloissa käyty väittely Vietnamin sodan (1965-75) strategiasta, taktiikasta ja opetuksesta. Jyväskylä 1998.
- N:o 6 Petteri Jouko-Harri Niskanen, Ison-Britannian merikuljetukset ja maaoperaatiot Falklandin sodassa. Helsinki 2000.
- N:o 7 Vladimir Panschin, Kasvottomien miesten sota. Päämajan valvontaosaston toiminta jatkosodassa. Saarijärvi 2000.
- N:o 8 Ari Raunio (toim.), Petteri Jouko - Pasi Kesseli - Jukka Kulomaa, Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla. Helsinki 2002.

Sotahistorian laitoksen julkaisuja

- Marko Palokangas, Itsenäisen Suomen sotilasarvot ja -arvomerkit. Military Ranks and Rank Badges of Independent Finland. Suomen maavoimien sotilasarvojärjestelmä ja arvoasteiden merkitsemistävät vuosina 1917-2000. Hämeenlinna 2000.
- Timo Liene, Käsi kalvan kahvassa. Suomalaisen upseerikoulutuksen lyhyt historiikki. Jyväskylä 2000.
- Timo Liene, Hands on the Hilt. A Brief History of Finnish Officer Training. Jyväskylä 2000.
- Mikko Karjalainen (toim.), Jatkosodan taistelut. Saarijärvi 2002.
- Mikko Karjalainen, (toim.), Salaisen sodan sivut. Tiedustelua, vakoilua ja salatoimintaa jatkosodassa. Saarijärvi 2003.
- Marko Palokangas (toim.), Jatkosodan tiellä. Jyväskylä 2004.
- Jukka Kulomaa, Syvään taisteluun. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917-1991. Jyväskylä 2004.